

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ (TBMM)'NİN İLK DÖNEMİNDE SİVAS MİLLETVEKİLLERİ

*Sivas Deputies in the First Term of the Turkish
Grand National Assembly (TGNA)*

Dilara SOBAY

Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı,
Ordu/Türkiye, E-posta: dilarafyza2505@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2379-4359>

DOI: <https://doi.org/10.29329/akalid.2025.1346.1>

Makale Türü	Araştırma - Research	Article Type
Geliş Tarihi	30 Ocak - January 2025	Received
Kabul Tarihi	12 Haziran - June 2025	Acceptance
Yayın Tarihi	30 Ağustos - August 2025	Publication
Sayfa Aralığı	106 - 120	Pages Range

Dilara Sobay, “I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Sivas Milletvekilleri”, *Akademik Literatür Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD)*,
Cilt: 3, Sayı: 1, Ağustos 2025, s. 106-120.

Öz

Bu çalışma, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Sivas milletvekillerinin Kurtuluş Savaşı sürecindeki politik, sosyal ve ekonomik katkılarını incelemektedir. Sivas milletvekillerinin sosyal ve mesleki profilleri, Osmanlı bürokrasisinden gelen deneyimlerinin yanı sıra, toplumsal liderlik vasıflarıyla halk üzerinde güven kazanmış kişiler olduklarını göstermektedir. Bu milletvekilleri, ulusal egemenlik ve bağımsızlık ideallerini savunarak, TBMM’de milliyetçi bir duruş sergilemişler; askeri ve lojistik destek sağlamanın ötesinde, halkın taleplerini meclise taşıyarak toplumla meclis arasında güçlü bir bağ kurmuşlardır. Sivas’ın stratejik konumunun avantajını kullanarak, cepheye malzeme ve erzak desteği sağlamış ve halkı milli mücadeleye teşvik eden çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu yönleriyle, Sivas milletvekilleri, meclisin bağımsızlık mücadelesindeki siyasi bütünlüğünü korumasına ve ulusal dayanışmanın güçlenmesine katkıda bulunmuş; Türkiye Cumhuriyeti’nin temel ilkelerinin şekillenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Bu araştırma, Sivas milletvekillerinin sosyal ve politik etkilerini ortaya koyarak, milli mücadele dönemindeki işlevlerinin tarihsel önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: TBMM, Sivas Milletvekilleri, Millî Mücadele, Ulusal Egemenlik

Abstract

This study examines the political, social and economic contributions of Sivas deputies of the First Turkish Grand National Assembly (TGNA) during the War of Independence. The social and professional profiles of the Sivas MPs show that they were individuals who gained the trust of the public with their experience from the Ottoman bureaucracy as well as their social leadership qualities. These deputies, who took a nationalist stance in the Grand National Assembly of Turkey (TGNA) by defending the ideals of national sovereignty and independence, not only provided military and logistical support but also established a strong bond between the society and the parliament by bringing the demands of the people to the parliament. Taking advantage of the strategic location of Sivas, they provided material and supply support to the front and made various attempts to encourage the public to the national struggle. With these aspects, Sivas deputies contributed to the preservation of the political integrity of the parliament and the strengthening of national solidarity in the struggle for independence; they assumed important roles in shaping the basic principles of the Republic of Turkey. This research emphasizes the historical importance of the functions of Sivas deputies during the national struggle period by revealing their social and political effects.

Keywords: TBMM, Sivas Members of Parliament, National Struggle, National Sovereignty

Giriş

1920 yılında kurulan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin yönetildiği ve Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı tarihi bir kurum olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemde TBMM, ülkenin dört bir yanından temsilcilerin yer aldığı ve halkın iradesinin doğrudan yansıtıldığı bir platform olarak, Kurtuluş Savaşı'nın idaresinde ve Türkiye'nin geleceğini belirleyecek kararların alınmasında merkezi bir rol oynamıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinden seçilen milletvekilleri hem bölgesel temsili sağlamak hem de ulusal birlik ve beraberliği pekiştirmek amacıyla bu mecliste toplanmışlardır.

Sivas, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Kurtuluş Savaşı sürecinde stratejik bir öneme sahip olması nedeniyle, Birinci TBMM'ye önemli vekiller göndermiştir. Bu vekiller, hem bölgenin siyasi ve toplumsal yapısını temsil eden hem de ülkenin bağımsızlık mücadelesinde etkin görevler üstlenen kişilerdi. Sivas'tan seçilen milletvekilleri, yerel düzeyde halkı bilinçlendirme, işgale karşı direnme, milli mücadeleye katkıda bulunma gibi görevleri üstlenmiş; aynı zamanda TBMM'nin ülke çapında bir milli dayanışma ruhunu yaratmasında önemli roller oynamışlardır.

Bu makalede, Birinci TBMM'de görev yapan Sivas milletvekillerinin sosyal ve mesleki profilleri, meclis içerisindeki politik tutumları ve Kurtuluş Savaşı'na katkıları ele alınacaktır. Ayrıca, onların yerel temsilin ötesine geçerek, Sivas'ın stratejik konumu dolayısıyla Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesindeki etkin rollerini nasıl üstlendikleri üzerinde durulacaktır. Bu çalışma, o dönemde milletvekillerinin yalnızca birer siyasi temsilci değil, aynı zamanda toplumsal lider ve bağımsızlık mücadelesinin vazgeçilmez destekçileri olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Dönem TBMM'nin incelenmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu Meclis, modern Türk devletinin temellerinin atıldığı bir kurum olarak, halkın iradesini yansıtmış ve kurtuluş mücadelesinin

örgütlenmesinde kilit bir rol oynamıştır. Sivas milletvekillerinin bu Meclis içindeki rolleri ve katkılarının incelenmesi, yalnızca Sivas ili özelinde değil, aynı zamanda ülke genelindeki bağımsızlık mücadelesinin anlaşılmasına da ışık tutacaktır. Bu çalışma, Sivas milletvekillerinin görev yaptığı dönemin koşullarını ve bu vekillerin karar alma süreçlerine etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Sivas, Millî Mücadele dönemi boyunca Anadolu’nun stratejik merkezlerinden biri olmuştur. Özellikle Sivas Kongresi ile birlikte şehir hem askeri hem de siyasi açıdan kritik bir noktaya taşınmıştır. Kongre, Anadolu’nun dört bir yanından gelen temsilcilerin katılımıyla gerçekleştirilen önemli bir organizasyon olmuş ve Millî Mücadele’nin yapı taşlarından birini oluşturmuştur. Bu kongre sırasında alınan kararlar, bağımsızlık mücadelesinin şekillenmesinde ve halkın ortak iradesinin oluşturulmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla, Sivas milletvekillerinin 1. Dönem TBMM’deki rolleri, yalnızca bir ilin temsiliyetinden ibaret değildir. Bu vekiller, aynı zamanda bağımsızlık mücadelesinin kritik temsilcileri ve öncüleri olarak değerlendirilmelidir.

Sivas milletvekillerinin incelenmesi, dönemin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu vekillerin Meclis çalışmalarındaki etkinlikleri, karar alma süreçlerine etkileri ve bölgesel talepleri nasıl dile getirdikleri, dönemin siyasi atmosferine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, Sivas milletvekillerinin bölgedeki sorunları ve ihtiyaçları Meclis’e taşıırken karşılaştıkları zorlukların ele alınması, Türkiye’nin o dönemdeki genel yapısını anlamak için de değerli bir perspektif sunacaktır.

Bu çalışmanın bir diğer önemli katkısı, dönemin tarihsel bağlamında Sivas milletvekillerinin kişisel profillerini, siyasi duruşlarını ve Meclis içerisindeki etkinliklerini ortaya koymaktır. Özellikle Millî Mücadele’nin zor koşulları altında görev yapan bu vekillerin hem Meclis içinde hem de bölgelerinde karşılaştıkları sorunların incelenmesi, Türkiye tarihine farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Ayrıca, bu tür bir inceleme, 1. Dönem TBMM’nin demokratik temsiliyet açısından taşıdığı önemin altını çizmek için bir fırsat sunmaktadır. Sivas milletvekillerinin 1. Dönem TBMM’deki rol ve katkılarının incelenmesi, hem dönemin tarihsel olaylarını daha iyi anlamamızı sağlayacak hem de bu vekillerin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecindeki önemini vurgulayacaktır. Bu bağlamda, bu çalışma, tarih bilimine bir katkı sunmayı ve yerel tarih yazımına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bu makale, 1. Dönem TBMM tutanakları, döneme ait belgeler ve akademik kaynaklardan elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi izlenerek, Sivas milletvekillerinin Meclis içindeki rolleri, söylemleri ve katkıları analiz edilmiştir. Ayrıca, dönemin sosyal ve siyasi koşulları bağlamında milletvekillerinin karşılaştıkları sorunlar ve bölgesel ihtiyaçları nasıl ele aldıkları tartışılmıştır. Bu çalışma, 1. Dönem TBMM’ye ilişkin literatüre katkıda bulunmayı ve Sivas milletvekillerinin tarihsel önemini vurgulamayı hedeflemektedir. Çalışma sonucunda, Sivas milletvekillerinin gerek Meclis gerekse bölgesel mücadeledeki rollerinin daha geniş bir perspektifle anlaşılması amaçlanmaktadır.

1. SİVAS'IN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ÖNEMİ

Sivas, Anadolu'nun ortasında yer alan coğrafi konumuyla Millî Mücadele döneminde önemli bir stratejik üs olmuştur. Şehrin doğrudan düşman işgaline uğramamış olması ve doğu-batı güzergâhında bir geçiş noktası olarak stratejik önemi artırmıştır. Ayrıca, Sivas'ın yerel halkı ve liderleri tarafından milli mücadeleye gösterilen destek, şehrin Anadolu direnişindeki rolünü daha da güçlendirmiştir.

1919 yılında Sivas, işgal altındaki İstanbul ve batı bölgeleriyle güvenli bir iletişim merkezi olarak kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının Sivas'ta karargâh kurması, burayı Millî Mücadele'nin karar alma merkezi haline getirmiştir. Bu dönemde Sivas hem askeri hem de lojistik açıdan ulusal direnişin önemli bir noktası olmuştur. 31 Mayıs- 5 Ağustos 1920 tarihli kararlar alınıncaya dek Sivas sancak merkezi ile birlikte 3 sancak, 22 kaza ve 65 bucak aynı sınırlar içinde bulunmuştur. Aynı idari bölüntü içerisinde Sivas sancak merkezine bağlı 10 kaza bulunmuştur. Bunlar; Sivas merkez kazası, Aziziye, Hafık, Darende, Divriği, Gürün, Kangal, Şarkışla, Yıldızeli ve Zara kazaları idi.¹ Sonradan yapılan idari bölünme ile Sivas'ın ilçe sayısında değişiklikler meydana gelmiştir. Buna göre günümüze kadar Sivas'ın ilçe sayısı 16'ya yükselmiştir.²

Sivas Kongresi, Millî Mücadele'nin önemli dönüm noktalarından biridir. Erzurum Kongresi'nin ardından düzenlenen bu toplantı, Anadolu ve Trakya'daki tüm direniş gruplarının birleştirilmesi amacıyla toplanmıştır. Kongre sırasında "*manda ve himaye*" fikri reddedilmiş ve tam bağımsızlık hedefi ilan edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, kongre sırasında şunları ifade etmiştir: "*Vatan ve milletin halâsını istihdâf eyleyen sevâik-i mücbire, sizleri bunca meşak ve mevânî karşısında Sivas'ta topladı. Celâdet-perver azminiñi tebrik ve beyan-ı hoş-âmedî eylemekle bahtiyarlığımı arz ederim.*"³

Sivas Kongresi'nde alınan kararlarla birlikte, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tek bir çatı altında toplanmış ve Misak-ı Milli kararlarının temelleri atılmıştır.⁴ Bu kararlar, daha sonra TBMM'nin kuruluşunda rehberlik etmiştir. Sivas halkı, Millî Mücadele döneminde gerek maddi gerek manevi anlamda büyük destek sağlamıştır. Halkın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılımı ve yerel direniş gruplarının oluşturulması, düşman işgallerine karşı direnişin örgütlenmesine olanak tanımıştır. Şehirdeki esnaf, çiftçi ve diğer meslek grupları, Mustafa Kemal ve arkadaşlarına lojistik destek sunmuş, silah ve erzak temini için seferber olmuştur.⁵ Ayrıca, Sivas'ın ileri gelen isimleri ve kanaat önderleri, halkı örgütleyerek yerel direnişi ulusal bir boyuta taşımıştır. Sivas Valisi Reşit Paşa ve yerel aydınların desteği, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında kritik bir öneme sahiptir. Sivas, 1919 yılında Millî Mücadele'nin

¹ Filiz Gemici, *Millî Mücadele'de Bir Vali: Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa (1868-1924)*, Yüksek Lisans Tezi Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 34

² Ömer Demirel, "Sivas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 37, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2009, s. 281

³ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, 20.Bölüm, Vesika No: 54.

⁴ *Milli Egemenlik Belgeleri*, s. 26-29

⁵ Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1963, s. 97-98.

karargâhı olarak işlev görmüştür. Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum’dan sonra Sivas’ı ikinci bir güvenli üs olarak belirlemiştir.⁶ Şehrin coğrafi konumu, düşman hatlarından uzaklığı ve halkın desteği, bu kararı etkileyen temel faktörler arasında yer almıştır.

Sivas’ta oluşturulan bu geçici karargâh hem askeri planların yapılmasına hem de Anadolu’daki halkın moralinin artırılmasına büyük katkı sağlamıştır. Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye üyeleri, burada birçok önemli görüşme gerçekleştirmiş ve Millî Mücadele’nin geleceğine yön verecek kararlar almıştır. Sivas halkının milli mücadeleye olan desteğinde kadınların da önemli bir yeri vardır. Özellikle kadınların örgütlenerek yardım faaliyetlerinde bulunması, silah ve mühimmat teminine katkı sağlaması bu dönemin dikkat çeken unsurlarından biridir. Merkezi Sivas’ta olmak üzere Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin kurulmasıdır. Bu cemiyet Sivas Valisi Reşit Paşa’nın eşi Melek Reşit Hanım ve arkadaşları tarafından Sivas’ta kurulmuş kısa sürede Anadolu’nun muhtelif yerlerinde şubelerini açmıştır. Millî orduya para yardımı yapan, itilaf devletlerine protestolar yayınlayan bu cemiyet Kurtuluş Savaşı boyunca Türk Kadınlığının kıvanç duyacağı hizmetler etmiştir. Bu cemiyet Mustafa Kemal Atatürk’ün takdirini kazanmıştır.⁷ Bu bağlamda Sivas, yalnızca bir karar merkezi değil, aynı zamanda halkın tamamının seferber olduğu bir direniş noktası haline gelmiştir. Kadınların sosyal hayatta bu şekilde aktif rol üstlenmesi, aynı zamanda Cumhuriyet’in ilanından sonra kadın haklarının temel taşlarından biri olmuştur.

Sivas’ın liderlik rolü, yalnızca kongre ve karargâh işlevleriyle sınırlı kalmamıştır. Sivas milletvekilleri, 1. Dönem TBMM’ye seçilerek Millî Mücadele’nin siyasi temsiline de aktif bir görev üstlenmişlerdir. Bu vekiller, Meclis’te yerel sorunları gündeme getirirken aynı zamanda ulusal bağımsızlık sürecine katkıda bulunmuşlardır.

2. I. DÖNEM TBMM’DE SİVAS MİLLETVEKİLLERİ

Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Sivas’ı temsil eden milletvekillerinden sekiz kişi, şehrin ihtiyaçlarını Meclis’e taşımış ve ulusal mücadeleye önemli katkılar sağlamıştır. Aşağıda, her milletvekilinin biyografik bilgileri, Meclis çalışmalarındaki rolleri ve katkıları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2.1. Emir Paşa (Marşan)

1860’ta Sivas-Yıldızeli ilçesinde doğmuştur. Kafkasya’dan gelen Ahbazlardan Hırpıs Tahir Beyin oğludur. Tarım ve hayvan yetiştiriciliği yaptı. Emir Bey bir ara nüfus nazırlığı yaptı. Seraskerlik Masarıfat Nazırı Saadettin Paşa ile yakınlık kurup bunun neticesinde sivil rütbelere yükseltilmiş ve Paşa olarak anılmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra Kurtuluş müca-

⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, III (Vesikalar), s. 947.

⁷ Bekir Sıtkı, Baykal, “Millî Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *Atatürk Merkezi Araştırma Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 1, 1984, s. 108-126.

delesinde Mustafa Kemal Paşadan yana tavır alarak Sivas Kongresinde kendisini desteklemiştir. 1.Dönem TBMM için yapılan seçimlerde Sivas Milletvekili olarak 23 Nisan 1920 de açılıшта bulundu.⁸

25 Nisan da İdare memuru olmuştur. İdare memuru olduktan sonra sunduğu takrir şöyledir: “*Meclisimizin vaziyeti fevkaladesi hasebiyle Riyasete dördüncü bir zâtın dahi ilavesi lüzumu pek muvafık olarak düşünülmüş ve ol veçhile takarrür etmiş olmasına nazaran Divanı Riyaseti teşkil edecek olan İdare Memurlarıyla Kâtip beylerin adetlerini aynı maksatla tezyit muktezi bulunmakla idare memurlarının altıya ve ketebebin dahi yediye iblağı suretiyle Divanı Riyaset vezaifin temini teshili kanaatinde bulunduğumuzdan teklifimizi arz eyleriz.*”⁹

II. ve III. Toplantı yıllarında bu görevini sürdürmüştür. Ayrıca Anayasa, Tasarı, Milli Savunma ve Sağlık komisyonlarında ve Memurin muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. Dönem içinde 16’sı gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 52 konuşma yapmıştır. 1 soru önergesi vermiştir. İdare memurları olarak Rasim Bey ile birlikte yaptığı TBMM bütçesine ödenek eklenmesine dair teklifi 18 Ocak 1923’te 298 sayılı Kanun olarak kabul edildi. Millî Mücadeleyi desteklemek üzere yayınlanan İrade-i Milliye gazetesinde Emir Paşanın Milletvekili seçildiği haberi yer almaktadır. Tek dönem milletvekilliği yapmış olan Emir Paşa İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 24 Ekim 1923’te 1783 numarayla bir kıta yeşil şeritli istiklal madalyası verilmiştir.¹⁰ 11Aralık 1940 da ölmüş ve Sivas Yukarı tekke mezarlığına defnedilmiştir. Evli olup TBMM arşivine göre beş çocuğu olduğu Türk Parlamento Tarihine göre ise altı çocuğu olduğu ifade edilmektedir.

2.2. Hayri Bey (Mustafa Hayri San)

1888 de Sivas’ta doğdu. Sığircızade Lütfullah Bey’in oğludur. Babası Lütfullah Bey esnaf olup ticaretle uğraşmaktaydı.¹¹ İlk ve orta öğretimini Sivas’ta tamamladıktan sonra İstanbul hukuk mektebine yerleşmiştir. Lakin son sınıfta ailevi sebeplerden ötürü öğrenimini bırakarak Sivas’a dönmüştür. Defterdarlıkta muhasebe kalemi Mümeyyizi olarak çalışmıştır. Vicdan gazetesinde yazı ve şiirler yazdı. Millî Mücadeleye katılarak Müdafaayı Hukuk Cemiyetinde ilk basımevi müdürlüğünde ve İrade-i Milliye Gazetesi yazı kurulunda görev aldı. TBMM’nin I. Döneminde Sivas Milletvekili seçilmiştir. Lakin Sivas’ta müdafaayı hukuk cemiyetindeki işlerinden dolayı bir buçuk ay izin alarak Meclisten ayrıldı. Sonraki izin istekleri kabul edilmeyince 19 Ekim 1920 tarihli telgraf ile bazı özel hususlardan dolayı Ankara’ya gelemeyeceğini, ilkbaharda Meclise katılmak üzere tazminatsız olarak izinli bırakılmasını buna imkân görülmediği takdirde istifasının kabulünü istemekle Genel Kurulun 21 Ekim 1920 tarihli kararı ile milletvekilliğinden istifası kabul edildi.¹² 1926-1930 arası Sivas Belediye

⁸ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt: 3, TBMM Kütüphanesi, Ankara, 1995, s. 877.

⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 1, s. 44.

¹⁰ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 878.

¹¹ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdaresi (DH. SAİD)*, 414/4.

¹² F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 887.

Başkanlığı yaptı. Hayri Bey Cumhuriyet Döneminde Sivas’ın ilk belediye başkanıdır.¹³ 18 Mayıs 1932’de Sivas’ta öldü. Kendisi evli ve altı çocuk babası idi.

2.3. Hüseyin Rauf Bey (Orbay)

1880’de İstanbul’da doğdu. Bahriye şurası başkanı ve Ayan üyesi olan Amiral Mehmet Muzaffer paşanın oğludur. İlkokulu Cibali’de okuduktan sonra Trablusgarp’ta Askeri Rüstiye ortaokulunu bitirdi. 1893’te Heybeliada Bahriye İdadisinde birinci sınıfa başladı. 1897’de Harbiye sınıfına geçti. 31 Mart 1899’da Güverte Mühendis(teğmen) rütbesiyle mezun oldu ve daha sonra üsteğmenliğe yükseldi. İyi bir İngilizce bilmesinden dolayı görevlerinde yaptığı başarılar dikkat çekmiştir. 1907’de sağ kolağası olarak 31 Mart isyanı nedeniyle İstanbul’a gelerek Hareket Ordusu’nun faaliyetlerine katıldı. 1909’da Hamidiye gemisi komutanlığına atanmış olup, gemisiyle Arnavutluk ayaklanmasının bastırılmasında muvaffakiyet gösterdi. 1911’de İtalyan savaşında Trablusgarp’a silah sevkinde görev aldı.¹⁴ 1913’de Çanakkale Boğazı önündeki Yunan ablukasını başarı ile yarıp denize açıldı ve Makedonya adındaki yardımcı kruvazörü batırdı. 1913’te Kızıldeniz’i aşarak savaşın sonuna kadar orada kaldı. Akın harekâtı ile Balkan savaşının en umutsuz günlerinde Türk halkının moralini yükselterek Yunan ordusunu Selanik cephesinde tuttu ve Sırbistan’ın da yardımına engel oldu. Bu muvaffakiyeti ile *Hamidiye Kabramanı* olarak adlandırıldı.¹⁵

1919’da askerlikten ayrıldı ve eski arkadaşı Mustafa Kemal Paşa ile anlattıkları şekilde Anadolu’ya geçen H. Rauf Bey, Ankara’ya giderek 20.kolordu komutanı Ali Fuat Paşa ile buluştu. Ankara’dan Amasya’ya gelerek Amasya genelgesini imza etti. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Erzurum ve Sivas kongrelerinde bulunarak Heyet-i Temsiliye’ye seçildi. 1919’da Paşa ve diğer üyeler ile beraber Ankara’ya geldi. 12 Ocak 1920’de İstanbul’da toplanan Son Osmanlı Mebusan Meclisine Sivas milletvekili olarak katıldı. 1920’de Misakımillî’yi kabulünde büyük çaba gösterdi. 1920’de İstanbul’un işgalinde bir kısım milletvekili ile meclisten alınarak Malta adasına sürgüne gönderildi, bir yıl sekiz ay orada kaldı. Sürgünden döndükten sonra 1921’de Ankara’ya gelerek Sivas milletvekili vasfıyla TBMM’ne katıldı.¹⁶

Hüseyin Rauf Bey, mecliste bulunduğu dönem içerisinde kırk üçü gizli olmak üzere kürsüde yüz sekiz konuşma yaptı. 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul’da yayımlanan *Tevhid-i Efkerar* ve *Vatan* gazetelerine verdiği beyanat dolayısıyla Halk Fırkası toplantısında ağır eleştirilere uğradı.¹⁷ Bu durumda yönetime ters düşmesinin başlangıcı oldu. 1924’te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. 1925’de İstiklal mahkemesi kararı ile fırkanın İstanbul şubesinin aranması ve daha sonra da kapatılması ile bağımsız milletvekili olarak görevine devam etti. 1926’da kırk beş gün izin alarak tedavi için Avrupa’ya gitti. Londra’da bulunduğu

¹³ Nazım H. Polat, “Sivaslı Şair Belediye Başkanı Sığircızade Hayriden Bir Şiir”, *Revak Dergisi*, Sayı: 98, Esnaf Ofset Yayıncılık, Sivas, Aralık 1998, s.30.

¹⁴ İsmet Parmaksızoğlu, “Hüseyin Rauf Orbay”, *Türk Ansiklopedisi*, Cilt: 25, İstanbul 1977, s. 458.

¹⁵ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, s.881.

¹⁶ İ. Parmaksızoğlu, “Hüseyin Rauf Orbay...”, s. 459.

¹⁷ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s.882

sırada İzmir’de Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya suikast olayı ile ilgili görüldüğü ve on yıl kalebentliğe hüküm giydiğine dair tebligat aldı. Karar TBMM’de okununca milletvekilliği sona erdi.¹⁸ Kendisi bu kararı kabul etmeyip ancak temyiz kabiliyeti de olmadığı için yurda dönmedi. Hükümün af kanunu ile ortadan kalkmasından sonra 1935’te yurda döndü. 1935 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile emekli aylığı bağlandı. 16 Temmuz 1964’te İstanbul’da öldü. Kadıköy aile mezarlığına, babasının yanına defnedildi.¹⁹ Kendisi hiç evlenmedi.

2.4. Mustafa Taki Efendi (Mustafa Doğruyol)

1873’te Sivas’ta doğdu. Mehmet Selim Efendi’nin oğludur. Milli eğitim bakanlığı kayıtlarında adı Mustafa Taki olarak yer alırken, nüfus kaydında ise Mustafa olarak geçmektedir.²⁰ İlk ve orta öğrenimini Sivas İptidai Mektebi ve Rüştiyesinde tamamladıktan sonra 1887’de Sorgu hâkim yardımcılığı ile Adliye hizmetine girdi. 13 Kasım 1914’te Sivas Sultanisi Arapça öğretmenliğine atanmıştır. Öğretmenlik görevini 1920’ye kadar sürdürdü.²¹ Büyük Millet Meclisi’nin 1. Döneminde yapılan seçimlerde Sivas milletvekili olarak katılmış ve 164 oy alarak Sivas Mebusu olmuştur.²²

Mustafa Taki Efendi, 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılışında hazır bulundu. Dönem içinde yedisi gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde kırk üç konuşma yaptı. Bunun dışında meclise beş de kanun önerisi verdi. I. Dönemde milletvekilliği sona erince 10 Kasım 1923’te Sivas İmam Hatip Okulu Arapça öğretmenliğine atandı.²³ Görevdeyken 1 Ağustos 1925’te Sivas’ta ölen Mustafa Taki Efendi, evli olup yedi çocuk babası idi.

2.5. Vasıf Bey (Vasfi Karakol)

1880’de Yemen’in Aşireti’nde doğdu. Mehmet Vehbi Bey’in oğludur. İlk ve orta öğretimini babasının görev zamanında bulunduğu, çeşitli yerlerde tamamlayıp 1898’de Harbiye mektebine girdi. 1901’de Piyade Teğmen rütbesiyle bitirerek Erkan-ı Harbiye sınıfına ayrıldı. 1904’te Erkan-ı Harbiye’den Mümtaz Yüzbaşı olarak mezun oldu. 31 Mart ayaklanmasında İstanbul’a gelen hareket ordusunda görevlendirildi. 1909’da otuz üçüncü alay ve 1910’da da 171. tabur kumandanlığına nakledildi.²⁴

1911’de Binbaşılığa yükseltildi. Kulak rahatsızlığı sebebiyle tedavi olmak üzere 1911’de Harbiye Nezareti Levazım dairesine alındı. Trablusgarp savaşının ortaya çıkmasıyla 1912’de Midilli adasındaki Kuvvetler Kurmayına memur edildi. Balkan savaşında genel karargâhta görev yaptı. Birinci Dünya savaşı seferberliğinde 1914’te Men-

¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: XXVII, s.16.

¹⁹ Erberk İnam, *Rauf Bey*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1965, s.81.

²⁰ Cemal Ağırman, *Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendi Hayatı Eserleri ve Bazı Düşünceleri*, Sivas, 1000 Temel Eser Yayınları, Sivas, 2006, s. 21.

²¹ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 889.

²² *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle*, 1 Nisan 1336, Numara 34, Buruciye Yayınları, Sivas, 2010, s. 271.

²³ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 890.

²⁴ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 891.

zil genel müfettişliği kurmay başkanı olarak görevlendirildi. 1915’te Malazgirt ve Tutağ yöresindeki taarruz harekâtında gösterdiği başarıdan dolayı kıdem zammı ve gümüş liyakat madalyası verildi. 1916’da hastalığı sebebiyle iki ay izinle Viyana’ya tedaviye gönderildi. Dönüşünde malulen emekliye ayrılmasını istedi. Savaşta özveriden dolayı karşılık olarak Albay rütbesi üzerinden emekliye ayrılması uygun görüldü. Emekliye ayrıldıktan sonra bir süre ticaretle uğraştı. Birinci Dünya savaşı mütarekesinden sonra Ermeni komitecileri işgal kuvvetleri ve yerli işbirlikçilerin eski ittihatçılara karşı faaliyetlerini önlemek adına kurulan gizli Karakol Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer aldı. Mustafa Kemal Paşa’nın başkanı olduğu Heyet-i Temsiliye’ye üye seçildi. Osmanlı Mebusan meclisinin son dönemi için 1919’da yapılan seçimlerde Sivas Milletvekili olarak meclise katıldı.²⁵

16 Mart 1920’de meclisin İngilizler tarafından basılmasında Rauf Bey ile birlikte meclisten alınarak tutuklanan diğer otuz kişi arasında bir savaş gemisiyle Malta’ya sürgüne gönderildi.²⁶ TBMM’nin girişimi üzerine 1921’de serbest bırakılarak yurda döndü. 21 Kasım 1921’de Ankara’ya gelip TBMM genel kuruluna Sivas Milletvekili olarak takdim edildi. Meclis’te Milli Savunma, Dışişleri ve PTT komisyonlarında çalıştı. Meclise katılmasından itibaren muhalefetteki ikinci grupta yer aldı. Dönem içerisinde sekizi gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde on yedi konuşma ve dört kanun önerisi verdi. Birinci dönemde Milletvekilliği bitince İstanbul’a yerleşti. 17 Kasım 1924’te Kazım Karabekir Paşa’nın başkanlığında kurulan “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” yönetim kurulunda görev aldı. Doğu ayaklanmasında fırkanın bakanlar kurulu kararıyla kapatılmasından sonra politikadan çekildi. 1926’da ortaya çıkarılan Atatürk’e suikast girişimi olayı ile ilişkisi görülerek tutuklandı. İstiklal mahkemesinde yapılan yargılama sonunda Ağustos 1926’da beraat’ine karar verildi. 5 Aralık 1931’de Kızıl topraktaki evinden çıkararak demiryolu istasyona doğru yürüdüğü vakit karşıdan gelen lokomotifin altında kalarak yaşamını yitirdi.²⁷ Zühdü Paşa Camii etrafındaki aile kabristanlığında toprağa verildi. Evli olup altı çocuk babası idi. Genellikle Kara Vasıf Bey olarak bilinmektedir. Ailesi Karakol soyadını almıştır.

2.6. Ziya Bey (Mehmet Ziya Bacanak)

1888’de Sivas’ta doğdu. Mustafa İhsan Bey’in oğludur. Annesi Hatice Hanımdır.²⁸ İlk ve orta öğrenimini Sivas’ta tamamladıktan sonra Erzincan Harp okuluna girdi. 1908’de Piyade Teğmen rütbesiyle mezun oldu. 1911’de Arnavutluk’taki harekâta memur birinci mürettep fırka kurmayına atandı. 1911’de Harp akademisine başladı. Balkan savaşında ikinci kolordu kurmayında görev yaptı. Yedinci ordu Yıldırım orduları grubu ve üçünü Kolordu kurmayında görevli olarak bütün cephelerde savaştı. 1918’de kıdemli Yüzbaşı oldu. Savaşta hizmetlerinden dolayı Türk ve Alman savaş madalyası ile ödüllendirildi.²⁹

²⁵ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 893.

²⁶ Yalçın Toker, *Malta Sürgünlerinden Portreler*, Toker Yayınları, İstanbul, 2006, s. 68.

²⁷ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 893.

²⁸ TBMM *Albümü*, s. 57.

²⁹ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 886.

1919'da Kurmay öğrenimini tamamlamak üzere Harp Akademisine gönderildi. Eylül 1919'da mezun olarak üçüncü Kolordu kurmaylığına atandı. Osmanlı Mebussan Meclisi IV. dönemine Sivas milletvekili olarak seçildi. İstanbul'un işgali ve meclisin fesi üzerine Ankara'ya giderek 1920'de TBMM genel kuruluna Sivas milletvekili olarak takdim edildi. Sivas'tayken izine ayrıldığı sırada başkanlığa gönderdiği 14 Temmuz 1920 tarihli telgrafla sağlık durumu münasebetiyle milletvekilliğinden istifa ettiğini bildirdi. Bildirdiği telgrafı 20 Temmuz'da genel kurulca kabul edildi. 1920'de Orduda yeniden görev almak istemesi üzerine Garp cephesi kumandanlığına atandı, ancak 3 Ekim 1921'de ordudan istifa ettiğini bildirdi. Bundan dolayı cepheden alınarak Milli Müdafaa Vekâlet-i Genel Levazım dairesi başkan yardımcılığına getirildi. İkinci bir istifa dilekçesi vermesine karşın seferberliğin devamı dolayısıyla istifası 1922'ye kadar ertelendi. Mustafa Kemal Paşanın 25 Ağustos 1925'te şapka devrimini başlatmasından sonra Sivas'ta cereyan eden olaylar, dini siyasete alet ederek halkı ayaklanmaya teşvik ve hükümeti devirmeye teşebbüs ve şapka giyilmesi hakkındaki bakanlar kurulu kararına karşı çıkmak şeklinde görülerek, Sivas milletvekili Emir Paşa ve diğer sanıklar arasında Sivas'a gelen İstiklal Mahkemesince yargılandı. 1925'te on yıl küreğe konulmasına ve hükümlülük süresini Kırıkkale cezaevinde geçirmesine hüküm giydi. Tahliyesinden sonra Sivas'a dönerek yöneticilik ve ticaretle meşgul oldu. 13 Temmuz 1944'te Sivas'ta vefat etti. Evli olup ve dört çocuk babası idi.

2.7. Ziya Bey (Yusuf Ziya Başara)

1869'da Sivas'ta doğdu. Mütevellizade Mahmut Efendi'nin oğludur. Annesi Rukiye Hanımdır.³⁰ İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta tamamladıktan sonra 1888'de Sivas ili mektupçuluk kalemünde memurluk görevine başlamıştır. 15 Ekim 1900'e kadar kalemin çeşitli kesimlerinde görevde bulundu. Divriği ve Koyulhisar ilçelerinde Aşar Memurluğu, Divriği Kaymakam Vekâletinde, Vilayet Gazetesi yazarlığına görevlendirildi. 13 Mart 1912'de Sivas Sanayi Mektebi Müdürlüğüne atandı.³¹ Bu görevde iken TBMM'nin 1.Dönemi için yapılan seçimlerde Sivas Milletvekili olarak 23 Nisan 1920'de açılışında hazır bulundu. Yapılan seçim sonucu 105 oy alarak Sivas Milletvekili olmuştur.³²

II-VII. Dönemlerde yeniden Sivas Milletvekili seçilerek TBMM'dekini yerini ölümüne kadar korudu. 19 Temmuz 1943'te Ankara'da öldü. Cebeci Asri Mezarlığına defnedildi. Evli olup sekiz çocuk babası idi. 1908'de Sivas'ta kurduğu Ziya Bey Kütüphanesi halen hizmette olup, binası 3 Aralık 1978'de Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunca Eski Eser olarak tescil edilmiştir.³³

³⁰ TBMM Albümü, s.58.

³¹ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s.894.

³² *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle...*, s. 271.

³³ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 895.

2.8. Rasim Bey

1884’te Sivas’ta doğdu. Ali Rıza Efendi’nin oğludur.³⁴ İlk, orta, sultani öğrenimlerini Sivas’ta tamamlamıştır. İstanbul’da ise Darülfünun Edebiyat şubesinde okudu ve ica-zetini aldı. Belirli bir süre Sivas Sultanisinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Osmanlı Mebussan Meclisinin III. dönemi için 5 Mayıs 1914’te yapılan seçimlerde Sivas milletvekili olarak meclise katıldı.³⁵ 1. Dünya savaşı ateşkesinin ilanından sonra kurulan “Vilayet-i Şarkiye Müdafaa Hukuk Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer aldı. 1918’de meclisin fesi üzerine Sivas’a döndü. Milli Kurtuluş hareketinde Mustafa Kemal Paşayı destekledi. Sivas kongresinin toplanmasına destek oldu. TBMM’nin birinci dönemi için yapılan seçimlerde yine Sivas’tan Milletvekili seçilerek 1920’de açılış töreninde hazır bulundu. 25 Nisan’da divan kâtipliğine seçildi. İlerleyen zamanda idare memuru oldu. Anayasa ve bütçe komisyonlarında çalıştı. II. toplantı yılından itibaren bütçe komisyonu katipliğini idame ettirdi. Dönem içerisinde üçü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde yirmi üç konuşma yaptı. Arkadaşları ile sunduğu, TBMM bütçesine ödenek eklenmesine dair üç kanun teklifi 18 Ocak 1923 tarih ve 298 sayılı 8 Mart 1923 tarih ve 313 sayılı 7 Nisan 1923 tarih ve 321 sayılı kanunlar olarak kabul edildi. Bir kanun teklifi konuşmasına bakacak olursak; “*Meclis bütçesinin harc-ı rah mad-desine 60 bin lira ilâvesine dair*”dir.³⁶

II. dönemde ise tekrar Sivas milletvekili oldu. 26 Ağustos 1924’te kurulan Türkiye İş Bankasının kurucu yönetim kurulunda vazife aldı³⁷ ve bankanın çalışmalarına aktif olarak katıldı. Millî Mücadelenin başından sonuna kadar iç ayaklanmaların bastırıl-masında ve cepheye hizmet ettiği için başkanlığın önerisi üzerine 15 Kasım 1926 gün ve 270 sayılı meclis kararı ile taşıdığı İstiklal madalyasının şeridi kırmızı-yeşil olarak değiştirildi.³⁸ III-V. Dönemlerde yeniden Sivas milletvekili seçilerek 1939 seçimlerine kadar yasama görevini sürdürdü. 2 Şubat 1945’te İstanbul’da vefat etti. Zincirlikuyu mezarlığına defnedildi. Evli olup iki çocuk babası idi.

3. SİVAS MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİS ÇALIŞMALARINDAKİ ROLLERİ

▪ *Yasaların Oluşumuna Katkıları:* Sivas milletvekilleri, 1. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde çeşitli alanlarda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Hem bölgesel sorunların çözümü hem de ulusal yasaların çıkarılmasına katkıda bulunan milletvekil-leri, Türkiye Cumhuriyeti’nin temelini oluşturan politikaların belirlenmesinde etkin bir rol oynamışlardır.

Dönem TBMM’de çıkarılan temel yasaların hazırlanmasında Sivas milletvekilleri aktif rol almıştır. Özellikle Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası) gibi yeni Türk devletinin temelini oluşturan yasaların görüşmelerinde Sivas milletvekillerinin öneri

³⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, İçtima Senesi: Fevkalade, s.2.

³⁵ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, s. 883.

³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 28, İçtima Senesi 4, s. 33.

³⁷ İbrahim Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları*, Sivas 100 Temel Eserler, Cilt 1 Sivas, 2006, s. 192.

³⁸ F. Çoker, *Türk Parlamento Tarihi...*, s. 884.

ve eleştirileri dikkat çekmiştir. Bu süreçte, milletvekilleri yerel ihtiyaçları ve halkın taleplerini yasal düzenlemelere yansıtarak, yasaların kapsayıcı olmasına katkı sağlamışlardır. Örneğin; Rasim Bey “Heyet-i asliye yerine heyet-i umumiye denilmesini teklif eylerim.” Diyerek önerge sunmuştur bu önerge kabul edilmiştir.³⁹

▪ *Bölgesel Kalkınma ve Tarım Reformları:* Sivas milletvekilleri, özellikle bölgesel kalkınma ve tarımsal üretim konularında halkın ihtiyaçlarını dile getirmiş, bu doğrultuda çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında tarım, ülke ekonomisinin temelini oluşturduğundan, Sivas gibi geniş tarım arazilerine sahip bölgelerde su kaynaklarının değerlendirilmesi ve sulama projelerinin hayata geçirilmesi büyük önem taşımıştır. Bu bağlamda, Mustafa Hayri Bey, Kepenek Suyu üzerine yoğunlaşmış ve burada çeşitli projeler geliştirmiştir. Hayri Bey, söz konusu suyun yalnızca tarımsal üretim için değil, aynı zamanda şehir halkının günlük ihtiyaçları için de kullanılmasını amaçlamış; bu çerçevede suyun, şehre yapılacak 30 çeşme ile halkın hizmetine sunulacağını ifade etmiştir. Bu girişim, hem dönemin altyapı eksikliklerinin giderilmesine yönelik bir çözüm hem de şehirleşme sürecinin önemli bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmalar kapsamında, yalnızca Kepenek Suyu değil, Sivas’ın diğer su kaynaklarının da verimli şekilde kullanılması için bölgeye özgü sulama projeleri önerilmiştir. Bu projeler, tarımsal üretimin artırılmasına, kırsal kalkınmanın desteklenmesine ve halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik adımlar olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Mustafa Hayri Bey’in girişimleri, Sivas’ın ekonomik ve sosyal gelişiminde önemli bir döneme işaret etmektedir.⁴⁰

▪ *Eğitim ve Kültür Politikaları:* Sivas milletvekilleri, halk eğitiminin yaygınlaştırılması ve okuma-yazma oranının artırılması amacıyla önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Mustafa Taki Efendi, özellikle dini eğitimin modern eğitim sistemine entegre edilmesi gerektiğini savunmuştur. İrade-i Millî gazetesinin sayıları tetkik edildiğinde Mehmet Ziya Bey’in imzası ile iki yazısının olduğu tespit edilmiştir. Bunlar 12 Kasım 1919 tarihli “*Muhterem Hemşerilerime*”⁴¹ yazı ile 3 Aralık 1922 tarihli kaleme aldığı “*Rüya*”⁴² yazısıdır.

▪ *Ekonomik ve Mali Politikalar:* Sivas milletvekilleri, Anadolu’daki ekonomik zorlukların çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Özellikle savaş döneminde yaşanan ekonomik kriz ve halkın artan vergi yükü, Meclis’te sıkça gündeme getirilmiştir. Emir Paşa maliye hakkında daha sağlıklı kararlar verilmesi, meclis içerisinde bu konuları takip edecek bir heyetin olması gerektiğini savunmuştur. Söz alan diğer milletvekilleri bu buhranın zaman kaybedilmeden meclis tarafından bertaraf edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.⁴³ Bu kapsamda, ekonomik kalkınmayı desteklemek için ye-

³⁹ Mustafa Şentop, Kabulünün 100. Yılında 1921 Teşkilat-i Esasiye Kanunu Belgeler, TBMM, Ankara, 2021, s. 137-138.

⁴⁰ *Kızılırmak*, 11 Temmuz 1929, No: 124-120.

⁴¹ *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle...*, s. 171.

⁴² *İrade-i Milliye Tıpkı Basım ve Yeni Harflerle...*, s. 361

⁴³ TBMM Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, Cilt 3, İçtima Senesi 3, s. 244-245.

rel üretimin artırılması ve küçük ölçekli işletmelerin teşvik edilmesi gibi öneriler geliştirilmiştir. Mustafa Hayri Bey Elektrik Santralini temellerini atmıştır.⁴⁴ Ayrıca, ekonomik yükün daha adil bir şekilde dağıtılmasına yönelik reform teklifleri sunulmuştur.

▪ *Savunma ve Güvenlik Politikaları:* Emir Paşa ve Hüseyin Rauf Bey, savunma ve güvenlik politikalarına ilişkin çalışmalarda bulunmuş, özellikle Anadolu’daki yerel direniş kuvvetlerinin birleştirilmesi ve düzenli ordunun oluşturulması için öneriler sunmuşlardır. Ayrıca, Sivas’ın coğrafi konumu nedeniyle bölgede bir askeri lojistik merkezi kurulması fikri de bu dönemde gündeme getirilmiştir. Bu öneri, Sivas’ın savunma alanındaki stratejik önemini artırmıştır.

▪ *Meclis İçerisindeki Temsiliyet Roller:* Sivas milletvekilleri, Meclis’te hem kendi şehirlerini temsil etmiş hem de ulusal konulara ilişkin görüşlerini açıkça dile getirmişlerdir. Meclis tutanakları incelendiğinde, Sivas milletvekillerinin hem yasaların hazırlanmasında hem de yerel sorunların çözümünde etkili bir rol oynadığı görülmektedir. Bu vekillerin çalışmaları hem halkın taleplerini yasalara yansıtmak hem de ulusal birliğin sağlanmasına katkıda bulunmak açısından önemlidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin bağımsızlık ve egemenlik mücadelesini temsil eden önemli bir yasama organı olarak tarihte eşsiz bir yer edinmiştir. Bu mecliste görev alan milletvekilleri, sadece kendi bölgelerinin değil, aynı zamanda ulusal mücadelenin ve yeni kurulacak devletin temellerini atan kişiler olmuştur. Sivas milletvekilleri de bu süreçte hem yerel sorunların çözümünde hem de ulusal bağımsızlık mücadelesinde kritik roller üstlenmiştir. Sivas, Millî Mücadele döneminde stratejik bir üs ve karar merkezi olarak öne çıkmıştır. Bu önem, Sivas milletvekillerinin 1. Dönem TBMM’deki çalışmalarına da yansımıştır. Milletvekilleri gerek bölgesel kalkınmaya yönelik önerileri gerekse ulusal düzeydeki yasa çalışmalarına katkılarıyla bu dönemin kilit isimleri arasında yer almıştır.

Emir Paşa (Marşan) ve Hüseyin Rauf Bey (Orbay), askeri strateji ve savunma politikalarıyla ilgili yaptıkları çalışmalarla Millî Mücadele’nin organizasyonuna önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu isimler, Anadolu’da yerel direniş güçlerinin birleştirilmesi ve düzenli ordunun kurulması süreçlerinde etkili olmuştur. Ayrıca Sivas’ın coğrafi önemini vurgulayarak bölgedeki savunma altyapısının güçlendirilmesi konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Rasim Bey ve Mustafa Taki Efendi (Mustafa Doğruyol), hukuk ve eğitim alanlarında yaptıkları çalışmalarla, halkın temel ihtiyaçlarına yanıt veren projeler geliştirmişlerdir. Özellikle, adaletin yeniden yapılandırılması ve halk eğitiminin yaygınlaştırılması gibi konulara odaklanmaları, Sivas halkının temsilinde önemli bir rol oynamıştır. Mustafa Hayri Bey, ekonomik kalkınma üzerinde çalışarak kırsal bölgelerdeki halkın ekonomik durumunu iyileştirmeye yönelik önemli adımlar

⁴⁴ İ. Aslanoğlu, *Sivas Meşhurları...*, s. 458

atmıştır. Onun önerileri hem Sivas halkının hem de genel olarak Anadolu'daki çiftçilerin sorunlarının çözümüne ışık tutmuştur.

Sivas milletvekillerinin çalışmalarında dikkati çeken önemli bir unsur, yerel sorunların çözümüne odaklanırken ulusal politikalarla uyum içinde olmalarıdır. Bu vekiller, Sivas'ın ihtiyaçlarını Meclis gündemine taşımış, ancak aynı zamanda ulusal bağımsızlık mücadelesine yönelik politikaları da desteklemişlerdir. Örneğin, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun hazırlanmasına aktif olarak katılan milletvekilleri, yasaların halkın beklentilerini karşılama için görüş bildirmiştir. Bu, halkın Meclis'e olan güvenini artırmış ve milli mücadeleye olan desteği güçlendirmiştir.

Sivas, Millî Mücadele'nin sadece bir karar merkezi değil, aynı zamanda direnişin örgütlenmesinde önemli bir üs olmuştur. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar, bölgedeki halkın mücadeleye olan inancını artırmış, milletvekillerinin Meclis'teki etkinliğini desteklemiştir. Bu bağlamda Sivas milletvekilleri, sadece bir bölgeyi değil, aynı zamanda Anadolu'nun bağımsızlık ruhunu temsil etmişlerdir. Sivas milletvekilleri, Meclis'te gerçekleştirdikleri çalışmalarla, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini atan isimler arasında yer almıştır. Eğitimden tarıma, sağlıktan adalet kadar birçok alanda yaptıkları katkılar, Cumhuriyet döneminde uygulanacak reformların ilk adımları olarak değerlendirilebilir. Kadınların eğitimi, kırsal kalkınma, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve adalet sisteminin modernleştirilmesi gibi konular, bu vekillerin Meclis'te öne çıkardığı temel meseleler olmuştur. Sonuç olarak, Sivas milletvekilleri, ulusal bağımsızlık mücadelesindeki kararlılıkları ve Meclis'teki etkinlikleriyle Türk siyaset tarihinde kalıcı iz bırakmıştır. Hem yerel sorunların çözümüne katkıda bulunmaları hem de ulusal düzeydeki reformların gerçekleşmesine destek olmaları, bu milletvekillerinin tarihsel önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

1.Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl İdaresi (DH. SAİD)

2.Türkiye Büyük Millet Meclis Arşivi

Milli Egemenlik Belgeleri, s. 26-29, TBMM, 2015.

TBMM Albümü

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Ceridesi (1920-1923)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1920-1923/1923-1927)

II. GAZETE VE DERGİLER

İrade-i Milliye Gazetesi

Kızılırmak Gazetesi

III. Araştırma-İnceleme Eserleri

- AĞIRMAN, Cemal, *Sivas Mebusu Mustafa Taki Efendi (Hayatı, Eserleri ve Bazı Düşünceleri)*, Sivas 1000 Temel Eser Yayınları, Sivas, 2006.
- ASLANOĞLU, İbrahim, *Sivas Meşhurları*, Sivas 1000 Temel Eser, Cilt 1, Sivas, 2006.
- AŞKUN, Vehbi Cem, *Sivas Kongresi*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1963.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2001.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, “*Millî Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*”, Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ankara, 1984, s.108-126.
- ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt: 3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- DEMİREL, Ömer, “Sivas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 37, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2009, s.278-282.
- GEMİCİ, Filiz, *Millî Mücadelede Bir Vali Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 34.
- İNAM, Erberk, *Rauf Bey*, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1965, s.81.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, “Hüseyin Rauf Orbay”, *Türk Ansiklopedisi*, Cilt: 25, MEB Yayınları, İstanbul, 1977, s. 458-459.
- POLAT, Nazım H., “Sivaslı Şair Belediye Başkanı Sığircızade Hayri’den Bir Şiir”, *Revak Dergisi* 98, Esnaf Ofset Yayıncılık, Sivas, 1998, s. 30-33.
- ŞENTOP, Mustafa, *Kabulünün 100. Yılında 1921 Teşkilat-i Esasiye Kanunu Belgeler*, TBMM, Ankara, 2021.
- TOKER, Yalçın, *Malta Sürgünlerinden Portreler*, Toker Yayınları, İstanbul, 2006.